

Dějiny a kultura

Čína dnes 10–19
Jídlo a pití 20–21
Historie Číny 22–41
Umění a kultura 42–52

Typicky naličený herec
v čínské opeře

Čína dnes

ČÍNA JE SLOŽITOU HÁDANKOU, KTERÁ SI VYŽADUJE STÁLE VĚTŠÍ POZORNOST. Po stovky let tato země působila jako vzdálená a exotická říše, která se řídila záhadnými principy. V moderní době začal Západ okrajově poznávat některé ze známějších aspektů čínské kultury: *fengshui*, *taiji*, čínskou medicínu a obdivuhodnou kuchyni. Zájem se pomalu prohluboval. Početné čínské dialekty přestaly být výhradní doménou výstředních západních učenců ve smokiních a misionářů na samém okraji křesťanského světa. Podnikavci se náhle museli potýkat s rituálními a záhadnými metodami čínské vlády. Čínský svět se začal rychle otevírat a Západ se nepřilíh vybranými způsoby hrnul do otevřených dveří.

ČÍŇANÉ

Číňané nejsou v žádném případě homogenní skupinou. Hanové (etničtí Číňané) sice tvoří 93 procent populace, avšak oficiálně v zemi žije 55 různých etnických menšin od muslimských Ujgurů a Huiů až po zdobné kultury Dai a Naxi v provincii Yunnan.

Hlavně na Číňanech Han však spočívá odpovědnost za čínskou tradici s její etiketou, jazykem a kulturou. Číňané jsou vesměs loajální, hrdí, vlastenečtí, vytrvalí, bystří, vynalézaví, konzervativní a orientovaní na rodinu. Oportunisticky budují novou Čínu se všemi jejími přednostmi i chybami.

Číňané často rezignovaně poznamenávají, že jeden Číňan dokáže zastat téměř libovolnou práci, ale pokud se jich sejde několik, zpravidla vše zpackají. Jako jednotlivci jsou Číňané pracovití, vynalézaví a podnikaví, ale v kolektivu se často handrkují o maličkostech. Společensky jsou proto zábavní a družní – stačí naslouchat hluku, který se line z pouličních restaurací. Díky této společenské povaze jsou také sympatičtí cizincům. Máloco na Číňanech je naprogramované a technokratické – jsou emocionální, vrtkáví a nevypočitatelní. Zdá se, že efektivita jim uniká, ale často se u nich objevují záblesky intuice. Číňané, kteří kolísají mezi póly impulzivnosti (taoismus) a zdrženlivosti (konfucianismus), neustále okouzlují a překvapují.

Čínští muži mohou být často jemní (*wenrou*) a ženy houževnaté (*jianqiang*), což vytváří přitažlivou rovnováhu. Pevně dané bariéry mezi pohlavími, které mohou způsobovat rozpaky v zemích, jako je Japonsko, zde téměř neexistují. Společnost je v jádru hluboce romantická, což se projevuje v literatuře, filmu a hudbě (viz str. 49–52).

Navzdory tlačenicím na ulicích jsou Číňané zdvořilí lidé, kteří se řídí zásadami etikety a pohostinnosti. Když se budete tlačit při nastupování do autobusu v Kantonu, můžete sice o čínské zdvořilosti pochybovat, ale ne-

zapomínejte, že se ve skutečnosti stále jedná o komunistickou společnost. Všichni lidé jsou si od narození rovni, takže zde potřebujete těžce nabyté zkušenosti, jak navzdory všem ostatním získat něco pro sebe. Když se však v Číně setkáte se zdvořilostí, často má tu nejvyšší a nejpřírodnější formu.

ŘÍŠE STŘEDU

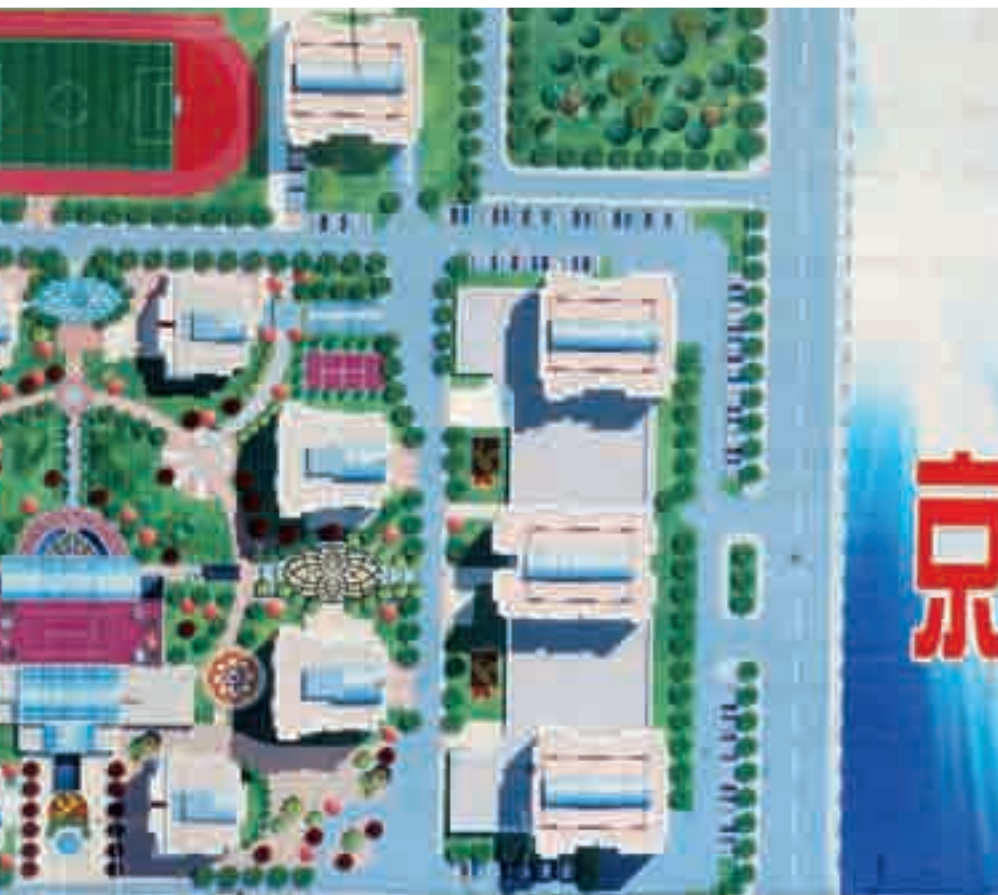
Čína sama sebe nazývá Říší středu (Zhongguo). V minulých érách byli vládcové Říše středu přesvědčeni o tom, že zaujímají místo v centru světa. Jiné, barbarské kultury se pouze otáčely kolem čínské periferie. V názvu, kterým Číňané svou zemi označují, stále lákavě zní osudová předurčenost.

Číňané jsou také hrdi na svou dlouhou a velkolepou historii a civilizaci. Mohou se

ujišťovat tím, že jejich kultura přežila během mnoha tisíc let spoustu otřesů.

Po ponižujících zkušenostech z 19. a 20. století a chybách komunistické ideologie se Čína na úsvitu 21. století ocitla zpět na cestě k úspěchům. Ekonomické reformy roznítily dřímajícího podnikatelského ducha v jádru národní identity. Možnost znovu získat ztracenou pozici Číny ve světě se začala jevit reálně a obnova země je cíl, který všechny Číňany sjednocuje. Mnohem spíše než k marxistické utopii však směřují k čistému kapitalistickému narcismu. Země si zakládá na designových

Změny demografie Beijingu jsou patrné na každém kroku. Na tomto plakátu jsou zobrazeny plánované změny pro čtvrt Xuanwu.

trendech, je stále více snobská (snobismus patří mezi vlastnosti, které kulturní revoluce vůbec nepoznamenala), materialistická a zhlíží se ve svém novém rouchu.

Dnešní Čína však kvůli akutní dezorientaci začíná trpět závratí. Přední místo této velké civilizace již zaujaly Spojené státy a Japonsko. Mnoho lidí cítí, že země ztratila svůj směr. Komunismus sice odkázal do učebnic historie dříve vládnucí feudalismus, ale sám způsobil nové problémy. Vychytralý ideologický obrat

o 180 stupňů, díky kterému se může kapitalismus znovu rozvíjet, znehodnotil nezištné oběti předchozích generací. Zdá se, že země postrádá mapu. Východisko je známo, nejistý je však cíl.

Čína se přirozeně zajímá o vnější svět, ale kvůli předchozí komunistické izolaci je na náhlé navázání vztahů se Západem špatně připravena. Cizina (*guowai*) zůstává vzdáleným vesmírem, který přichází zprostředkován formou televizního vysílání a reklamy a kde jsou

věci značně odlišné. Auta jsou rychlejší, šaty elegantnější, morálka jemnější a filmy lepší.

Některé aspekty čínské reality proto vypadají jako bizarní napodobenina Západu s orientálními příměsmi. Socialistická architektura po celé zemi je založena na západním utilitaristickém modelu a západní oblek s kravatou se nosí zcela automaticky. Šanghaj stále více připomíná město z nějakého sci-fi filmu, zatímco zbytek země usiluje pouze o to, aby se co nejvíce podobal Šanghaji.

Mezinárodní kongresové centrum v Šanghaji, které odkazuje daleko do 21. století, je příkladem pozoruhodného ekonomického rozvoje tohoto města.

POLITIKA A EKONOMIKA

Čína prodělává bolestivou restrukturalizaci. Motor růstu představuje reforma (*gaige*).

Výsledkem je působivá ekonomická expanze a dramatický růst prestiže Číny ve světě.

V zásadě lze říci, že země se pokouší přeskóčit ze 40. let 20. století přímo do nového tisíciletí v polovičním čase. Národ podstoupil revitalizaci a okovy marxistického dogmatu odhodil na smetiště dějin.

Komunistická strana je za svou reformní agendu kritizována, ale studentský idealismus z éry demonstrací na náměstí Brány nebeského klidu (Tian'anmen) (viz str. 41 a 64–5) se zjevně vytratil. Dnešní vysokoškoláci se místo toho zajímají o pracovní příležitosti doma

i ve světě. Ekonomický vzestup se změnil na osobní i národní cíl. V Číně nyní vyrůstá nová generace „Já“, která má jen matné povědomí o všudypřítomném odřikání v Maově éře (viz str. 38–41).

Štafetu nespokojenosti mezitím převzaly vrstvy, na které se u zdroje zatím nedostalo. K ekonomicky poraženým patří nezaměstnaní, pracovníci, kteří se hromadně toulají za prací od města k městu, a rolníci připravení o svou půdu velkými firmami a státem.

Zdravé fórum pro politickou diskuzi neexistuje, Internet je pečlivě cenzurován kyberpolicií a disent je bezohledně potlačován. Výsledkem je stagnující politická scéna, kde se podle neměnného a nudného scénáře pouze občas mění postavy.

Samotný moloch čínské vlády se musí vyrovnat se situací na prahu nového milénia: buď se bude vyvíjet, nebo zanikne. Často uváděný argument, že Čína je příliš velká pro demokracii, lze snadno zpochybnit. Indie s 1,1

Kouzelník národnosti Hani na bizonovi shlíží na terasovité svahy. Hani mluví tibeto-barmským jazykem.

miliardou obyvatel to dokázala a stejně dobře by se dalo říci, že Čína je příliš velká, než aby ji mohli komunisté účinně ovládat.

CESTOVÁNÍ DO ČÍNY

Návštěvníci si dnes vynahrazují dobu, kdy bylo cestování do Číny obtížné. Když se sezná-

míte s nabídkou zajímavostí, dokážete si lépe naplánovat trasu po této velké zemi.

Turisté se zájmem o císařskou Čínu budou zkoumat dramata Zakázaného města, majestátní císařské hrobky a Velkou zeď v Pekingu a okolí. Další pozůstatky císařství lze najít v Nankingu a Xi'anu a stín bývalé velikosti ukazuje Shenyang.

Čína zdědila skvěle architektonické skvosty z doby svých nešťastných námluv se Západem. Ostrov Shamian v Kantonu představuje

muzeum pod širým nebem, ale poslední slovo má Bund v Šanghaji. Ostrov Gulangyu v Xia-menu je rozkošný, ale nepřehlédněte horská útočiště Lushan a Jigongshan. Harbin se stejně jako Dalian může pochlubit několika ukázkami výstřední ruské architektury. Do města Qingdao v provincii Shandong byly kouzelně přeneseny části Německa a Tianjin se těší přítomnosti kosmopolitní smetánky. Bývalá britská kolonie Hongkong je působivou směsí moderní architektury, kantonské kuchyně

a zelených venkovských ostrovů. V Macau se na pobřeží jižní Číny vyplavil malý kousek katolické portugalské kultury.

Svaté taoistické a buddhistické hory jsou posázeny tradičními chrámy. Nejposvátnější taoistickou horou celé země je Taishan, ačkoli mnohem půvabnější je sekulární Huangshan. Putuoshan je jediný hornatý ostrov, který je prostoupen duchem bohyně milosrdenství Guanyin (viz str. 178). Posvitte si na buddhistická díla v jeskyních Dunhuang, Longmen

Návrat Hongkongu pod čínskou svrchovanost sice slavnostně proběhl už v roce 1997, ale občas se stále vyskytne napětí.

a Yungang, nebo se skloňte před obrovitostí Buddhy v Leshanu.

Dobrodružné cestovatele budou lákat okrajové části Číny. Hlavní město Tibetu Lhasa představuje lákovou kombinaci buddhismu, magie a tajemství. Xinjiang si zakládá na islámské kultuře, která sem dospěla po staré

Hedvábné stezce. Provincie Yunnan hraničí s Tibetem, Myanmarem (Barmou), Laosem a Vietnamem a obývá ji podivuhodná směsice etnických komunit. Vznešené sopečné jezero Tianchi tvoří hranici se Severní Koreou.

Cestovatelé, kteří v Číně strávili hodně času, jezdí odpočívat do Dali a Yangshua, což jsou dvě nejslavnější útočiště baťůžkářů v celé zemi. Stejně jako Lijiang jsou ze všech stran obklopeny magickou scénérií.

ZEMĚPIS A PODNEBÍ

Cesta do Číny před návštěvníky otevře encyklopedii zeměpisu a nabídne strhující průzkum rozmanitých světů. Ve stále se zmenšující globální vesnici připomíná cestování po Číně pocit vzrušení, který zažívali objevitelé.

Zeměpis

Čína je třetí největší zemí světa po Rusku a Kanadě. Na západě její hornatý terén kulminuje v Tibetu a mohutných Himalájích a na severozápadě je uzavřen horami Kunlun, Tianshan a Pamír. Se svou výškou 8 847 metrů n. m. je Mount Everest nejvyšším vrcholem světa. Nejnižší bod Číny, Turfanská proláklina (154 m pod úrovní moře) se nachází na rozlehlém severozápadě. Směrem k východu se krajina stále více zplošťuje.

Obrovské hory západní Číny představovaly bariéru její expanze tímto směrem. Předkážku tvořily také nehostinné pouště, včetně rozsáhlých kamenitých pouští a vyprahlé písečné pouště Taklamakan (viz str. 323), které jsou součástí mozaiky velkých plání na severu.

Naprostá většina (90 procent) populace žije podél čínského pobřeží nebo v úrodných krajích, které lemují Dlouhou řeku (Chang Jiang, též Yangzi Jiang), Žlutou řeku (Huang He), Perlovou řeku (Zhu Jiang) a řeku Mekong (Lancang Jiang). Většina obdělávané půdy je zavlažována z těchto říčních systémů, které prostupují Čínou a zajišťují úrodnost míst, která neustále trpí výkyvy nadbytku a nedostatku vody. Tuto tradiční situaci má zlomit přehrada Tři soutěsky (viz str. 146) na Dlouhé řece. Čínské pobřeží je bohatou sbírkou zvláštních ekonomických zón (SEZ) a prosperujících přístavů. Dvě třetiny země jsou příliš hornaté, suché nebo jinak nevhodné pro zemědělství.

Čínské provincie a sousední země

Čína se skládá z 22 provincií, čtyř měst pod ústřední správou (Peking, Tianjin, Chongqing a Šanghaj), pěti autonomních oblastí a dvou zvláštních správních oblastí neboli SAR (Hong Kong a Macao). „Odštěpená provincie“ Taiwan je intenzivně lákána ke znovusjednocení.

Sousední země tvoří fascinující kulturní mozaiku. S Čínou hraničí Severní Korea, Rusko, Mongolsko, Tádžikistán, Kyrgyzstán, Kazachstán, Afghánistán, Pákistán, Bhútán, Indie, Nepál, Myanmar (Barma), Laos a Vietnam. Podél hranic leží mnohé z nejbarvitějších a nejpřitažlivějších čínských regionů, které obsahují směs různých kultur a etnických menšin.

Čínské mapy znázorňují podivnou hraniční čáru, která se vychlipuje ke vzdáleným Spratlyho ostrovům (Nansha Qundao) na jihu.

Podnebí

Čína se vyznačuje značnými rozdíly klimatu: od rozsáhlých suchých pouští na severozápadě po vlhký jih a severozápad sevřený v zimě pod příkrovem ledu.

Čínská zima na sever od Dlouhé řeky je obvykle studená a směrem na sever se projevuje stále mrazivěji. Klima rozlehlého severozápadu kolísá od letního spalujícího sucha po štiplavý mráz zimních měsíců. Provincie Heilongjiang (řeka Černého draka) na severu je s příchodem prosince spoutána arktickými teplotami, ačkoli si užívá horká léta. Zima v jižní provincii Yunnan a podél jižního pobřeží Číny je příjemná, ale oblasti s vysokou nadmořskou výškou (zejména Tibet) mohou být nebezpečně studené.

Téměř v celé zemi je v létě horko. Na jihu, jihovýchodě a v některých oblastech jihozápadu se přitom vyskytují silné monzunové srážky. Šedá obloha nad Šanghají se neustále otevírá, zatímco teplé a vydatné srpnové deště v Pekingu smývají pouštní prach, který ucpává silnice. Teplé pozdní letní deště v oblasti Xishuangbanna padají bez přestání. Léto v Turfanské proláclíně v provincii Xinjiang (nejteplejší a nejnižší místo Číny) je nesnesitelné. Letní období také zapíná „tři pece“ Číny – Chongqing, Wuhan a Nanking – které se potí v páře z Dlouhé řeky.

Jižní provincie Yunnan, Guangxi, Guangdong, Hongkong, Macao a ostrov Hainan se těší tropickému klimatu. Srpnová vlhkost visí nad Hongkongem jako teplá a vlhká deka, dokud do města nevtrhne tajfun. Pro jižní pobřežní oblasti v létě představují tajfuny neustálé nebezpečí. Většina provincie Yunnan je po celý rok nečekaně svěží.

FLÓRA A FAUNA

Čína je domovem mnoha různých rostlin a živočichů, což je způsobeno její značnou zeměpisnou rozmanitostí. Bohatá škála druhů zaplňuje tropické lesnaté oblasti provincie Yunnan. Patří k nim tuponosé opice, sloni a plachý indočínský tygr (*Panthera tigris corbetti*). Na ostrově Hainan lze najít zmenšující se zbytky tropického deštného lesa.

Protikladný nehostinný severovýchod je útočištěm mandžuského tygra (*Panthera tigris altaica*), soba, medvěda a dalších druhů, které jsou přizpůsobeny podmínkám sibiřských lesů. Severozápad (bývalý čínský Turkestán) je vysušená rozlehlá poušť s vytrvalými rostlinami odolnými proti suchu. Tyto pláně jsou občas přerušeny zelenými oázami a borovicemi porostlými horami. V regionu se daří mj. divokým kočkám, leopardům, velbloudům a zajícům.

Stav čínského rostlinstva a zvířeny se však vážně zhoršuje, zejména kvůli rychlému ekonomickému růstu. Čína možná rychle směřuje k ekologickému úpadku, protože kyselá deště, průmyslové znečištění a jedovaté příkrovy nad městy hrozí ekologickou katastrofou. Vyhledky jsou neutěšené a dokonce i oficiální představitelé varovali, že čínské problémy se znečištěním se mohou do roku 2020 zečtyřnásobit. Pronásledování růžoví delfíni (*Sousa chinensis*) v Hongkongu se potýkají se znečištěním, nadměrným rybolovem a srážkami s povrchovými loděmi. Pevninská Čína se novými přísnými předpisy pokouší ochránit mizející lesy. Existují obavy, že příklon k zelenějšímu postoji v Číně přichází příliš pomalu a pozdě.

Nad mnoha řekami a jezery se vznášejí jedovaté páry, které dusí vše živé. Průmysl vytvořil jizvy v krajině a další omezení rozmanitosti rostlin a živočichů má na svědomí i zemědělství, které ubírá prostor volné přírodě. Čína potřebuje nakrmit svou populaci

a nemá k tomu dostatek orné půdy. Divoká zvířena je proto vyháněna do zalesněných, hornatých a pouštních regionů.

Další hrozby způsobuje pověrčivost a tradiční čínská medicína. Exotická zvířata jsou lovena pro své šlachy, orgány a kůži. K ceněným druhům se řadí tygři, medvědi, luskouni a jeleni.

Roztomilá panda (její čínský název znamená „medvědí kočka“) bojuje o své přežití.

Mezi ohrožená zvířata patří velemlok čínský (*wawayu*), mohutný mandžuský tygr a panda velká (*xiongmiao*), jejíž poslední útočiště se nachází na západě provincie Sichuan. Pochmurné čínské zoologické zahrady obvykle nestojí za návštěvu, ale občas je možnost spatřit tam vzácnou pandu velkou.

V Číně existuje mnoho rezervací, které jsou ideální pro milovníky ptactva a další zájemce o divokou přírodu. Patří k nim močál Mai Po v Hongkongu, přírodní rezervace Zhalong v provincii Heilongjiang a jezero Qinghai v provincii Qinghai (ověřte si však předem výskyt ptačí chřipky). ■